

Довбня С. Б.

д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та підприємництва
Національна металургійна академія України
м. Дніпро, Україна

ІЄРАРХІЧНА МОДЕЛЬ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств характеризуються нестабільністю фінансово-економічного простору, нестійкістю курсу національної валюти, зменшенням платоспроможності населення та корпоративних клієнтів, високими кредитними ставками, що обумовлює необхідність постійного моніторингу фінансового стану підприємства та рівня його фінансової стійкості.

Методи оцінки фінансового стану та визначення рівня фінансової стійкості останнім часом достатньо широко висвітлюються в сучасних наукових публікаціях [1,2,3,5]. Зважаючи на ємність поняття фінансової стійкості та масштабність завдань, які вирішуються в процесі її діагностики, використовується багато різноманітних методів, зокрема: експрес-діагностика, коефіцієнтний аналіз; дослідження джерел фінансування запасів, оцінювання власного оборотного капіталу й аналіз маневреності, інтегральна оцінка фінансової стійкості, економіко-математичні моделі прогнозування банкрутства (Альтмана, Лісса, Чессера, Ковальова, Савицької, Терещенко та ін.) [2, с.72-85].

Незважаючи на різноманіття методів діагностики вони, здебільшого, базуються на використанні виключно фінансових показників. Такий підхід не дозволяє в повній мірі виявити ті проблеми та ризики, що впливають на фінансову стійкість підприємства та обумовлюють недостатній її рівень. У зв'язку з цим розроблена ієрархічна модель діагностики, яка дозволяє поетапно враховувати вплив додаткових чинників як внутрішнього стану підприємства, так і зовнішнього середовища, що дозволяє оцінити не тільки поточний, а й перспективний рівень його фінансової стійкості.

Запропонована модель діагностики передбачає наявність трьох ієрархічних рівнів. Перший рівень – експрес-діагностика, яка може бути виконана за допомогою найбільш прийнятної для конкретних умов економікоматематичної моделі прогнозування кризового стану підприємства [2, с. 76-81].

Другий рівень – поточна діагностика фінансової стійкості, яку пропонується виконувати по показниках фінансового стану підприємства, що згруповані в чотири наступні напрямки: платоспроможність, фінансова незалежність, ефективність управління грошовими потоками та результативність діяльності підприємства. Платоспроможність підприємства характеризує його здатність в повному обсязі та своєчасно виконувати свої

фінансові зобов'язання. Її оцінку, на наш погляд, доцільно проводити з використанням таких показників: коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт Бівера, коефіцієнт втрати платоспроможності

Для оцінки рівня фінансової незалежності запропоновано використовувати наступні показники: коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт кредиторської заборгованості, співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю [5, с. 89-94].

Головним фінансовим ризиком підприємства є незбалансованість грошових потоків та недостатність грошових коштів. Тому пропонується як обов'язковий напрямок оцінки фінансового стану розглядати ефективність управління грошовими потоками, що може оцінюватись такими показниками: збалансованість позитивного та негативного грошового потоку, ефективність чистого грошового потоку, достатність чистого грошового потоку [4, с. 670671].

В межах четвертого напрямку (результативність діяльності підприємства) використовуються показники рентабельності, що всебічно характеризують ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, зокрема: рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), рентабельність продажів, рентабельність операційної діяльності і т. ін.

Таким чином, на другому рівні здійснюється всебічне дослідження фінансового стану підприємства, яке дозволяє оцінити здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання, рівень його залежності від зовнішніх джерел фінансування, що характеризує фінансові ризики його діяльності, достатність та раціональність використання грошових коштів, а також ефективність діяльності, що є підґрунтям достатньої платоспроможності і фінансової незалежності. Розрахунок узагальнюючого показника як середньозваженої величини фінансових коефіцієнтів дозволить діагностувати існуючий (поточний) рівень фінансової стійкості підприємства.

Оскільки фінансові показники не здатні охарактеризувати причини, що обумовили відповідний рівень фінансової стійкості, на третьому ієрархічному рівні моделі здійснюється оцінка конкурентоспроможності підприємства та привабливості галузі, як передумов забезпечення та підвищення фінансової стійкості підприємства.

Щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства, то вона, на наш погляд, повинна оцінюватись показниками, що дозволяють визначити конкурентну позицію підприємства, зокрема: рентабельність продукції, конкурентоспроможність продукції, частка підприємства на ринку та її динаміка, витрати на 1 грн. товарної продукції.

З факторів зовнішнього середовища найбільший вплив на фінансову стійкість підприємства має стан та перспективи розвитку галузі, що характеризуються наступними індикаторами: середня рентабельність продукції галузі, стадія життєвого циклу, попит на продукцію, техніко-технологічний

рівень виробництва, гострота конкуренції в галузі, надійність зв'язків з постачальниками сировинних ресурсів, їх якість та стабільність цін (див. табл. 1) [5, с. 89-94].

Таблиця 1 - Галузеві фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Фактори впливу	Характер впливу на фінансову стійкість підприємства
Середня рентабельність підприємств галузі	Характеризує ефективність діяльності підприємств галузі. Якщо середньогалузева рентабельність вище, ніж рентабельність інших галузей, фінансова стійкість підприємств не повинна знижуватись під впливом цього фактору. В протилежному випадку існує ризик її зменшення.
Стадія життєвого циклу	На стадії зародження існує велика кількість загроз існуванню підприємства. На стадіях зростання та стабілізації ризик зменшення фінансової стійкості є невисоким. На стадії спаду існує велика вірогідність зниження фінансової стійкості..
Темпи зростання попиту на продукцію галузі	Цей фактор тісно пов'язаний з попереднім. Зрозуміло, що при зростанні попиту, фінансова стійкість не повинна знижуватись, а його зменшення, як правило, негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.
Техніко-технологічний рівень галузі	Високий техніко-технологічний рівень галузі є свідченням сучасності та позитивно впливає на рівень фінансової стійкості підприємства. Недостатній рівень, як правило, корелюється з високим рівнем матеріало- та енергоємності продукції, значними поточними витратами на її виробництво, що негативно впливає на фінансово-економічні показники та фінансову стійкість. Ще більш негативним наслідком низького техніко-технологічного рівня може бути недостатня якість продукції, що, як правило, приводить до падіння ціни та попиту.
Сила конкуренції	Визначається кількістю та силою існуючих конкурентів та можливістю появи нових. Останнє залежить від галузевих бар'єрів входу на ринок.
Забезпеченість матеріально-енергетичними ресурсами	Цей фактор включає декілька складових: надійність постачальників, якість ресурсів та стабільність цін на них. Відповідно при надійності зв'язків з постачальниками ресурсів високої якості за стабільними цінами загрози фінансовій стійкості підприємства не існує. Не виконання хоча б однієї з умов створює ризики діяльності підприємства та негативно впливає на рівень його фінансової стійкості.
Волатильність цін на продукцію	При стабільності цін на продукцію чи тенденції до їх зростання, загроза зниження фінансової стійкості підприємства відсутня. Відповідно при тенденції до зменшення цін на продукцію, зниження фінансової стійкості є цілком імовірним.
Швидкість оновлення продуктового ряду	Фактор неоднозначного впливу. Висока швидкість оновлення продуктового ряду свідчить про наявність попиту на продукцію галузі, її сучасність та розвиток. Тому може розглядатись як фактор позитивного впливу. В той же час, якщо підприємство не встигає за швидкістю оновлення продукції конкурентами, можуть виникнути проблеми, що приведуть до зниження його фінансової стійкості.

По кожному з обґрунтованих напрямків другого та третього рівня визначаються узагальнюючі оцінки, для чого можуть використовуватись середньоарифметична, середньгеометрична, середньоарифметична зважена та

інші методи згортки локальних показників. Інтегральна оцінка перспективної (ІФС) фінансової стійкості підприємства визначається як середньозважена величина узагальнюючих оцінок фінансового стану (ОФ), конкурентоспроможності (ОК) та привабливості галузі (ОГ) з урахуванням їх значущості за наступною формулою [5, с. 89-94]:

$$\mathbf{ІФС = 0,5 ОФ + 0,3 ОК + 0,2 ОГ}$$

Таким чином розроблена модель забезпечує комплексну діагностику фінансової стійкості підприємства. На першому рівні здійснюється експресдіагностика фінансової стійкості. На другому – визначається її поточний рівень. Третій рівень моделі дозволяє оцінити ступінь впливу факторів внутрішнього стану та зовнішнього середовища на майбутню фінансову стійкість. Інтегральний показник характеризує перспективну фінансову стійкість підприємства з урахуванням її поточного рівня та прогнозу впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Література:

1. Борецька Н.П., Міценко К.В. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємств. Інвестиції : практика та досвід. 2016. Вип. 20. С. 63 – 66.
2. Довбня С.Б., Єременко О.Є. Теоретичні основи діагностики кризового стану підприємства Сучасні тенденції функціонування та розвитку підприємств: загрози і виклики: колект. Монографія, Дніпропетровськ, Ліра, 2016. С. 72 - 85.
3. Пігуль Н.Г, Клименко А.А., Пігуль Є.І. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. Приазовський економічний Вісник. 2019. Вип. 1. С. 186 – 190.
4. Бланк И.А. Управление денежными потоками. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.
5. Довбня С.Б., Разгоняева Т.М. Методичні основи оцінки фінансової стійкості підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища. Бізнес-Навігатор. 2020. Вип. 3 (59). С. 89 – 94.